

30.12.2025

EOAK/5462/2024

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Peter Fagerholm

ESITUTKINNAN KESKEYTTÄMINEN

1 KANTELU

Kantelija arvosteli asiamiehensä varatuomarin laatimassa kantelussa poliisin menettelyä esitutinnan keskeyttämisessä. Kantelijan mukaan hän oli jo maaliskuussa 2021 toimittanut poliisille rikosilmoituksen häneen kohdistuneesta kansainvälisestä kryptovaluuttapetoksesta. Kantelijan mukaan poliisi ilmoitti kuitenkin hänen toistuviin kiirehtimispyyntöihinsä, ettei heillä ole tarpeeksi resursseja, eikä tämän tyyppistä kansainvälistä rikosta pystytä selvittämään.

2 SELVITYS

Asiassa hankittiin Poliisihallituksen lausunto. Lounais-Suomen poliisilaitos antoi selvityksensä. Lisäksi Keskusrikospoliisi, Sisä-Suomen poliisilaitoksessa toimiva tietoverkkoavusteinen tutkintayksikkö (jatkossa TVA-yksikkö) ja Lounais-Suomen poliisilaitoksen rikostorjuntasektori antoivat yleisluotoisemmat lausuntonsa tietoverkkopetosten tutkinnasta. Nämä lausunnot ovat osittain salassa pidettäviä.

2.1 Tapahtumat

Kantelija teki 1.4.2021 rikosilmoituksen (---/21) törkeästä maksuvälinepetoksesta. Kantelijan mukaan hänen ja hänen yrityksensä tiliiltä oli luvatta siirretty noin 26.000 euroa sen jälkeen, kun kantelija oli kiinnostunut kryptovaluutoista ja ottanut yhteyttä ulkomaiseen kryptovaluuttayritykseen.

Ilmoituksen johdosta poliisi teki tiedusteluja ja selvisi, että tilit, joille rahat oli siirretty, olivat virolaisia.

Asiassa tehtiin 2.4.2021 päätös esitutinnan keskeyttämisestä. Päätöksen perusteluissa todetaan muun muassa seuraavaa:

”KRP:n rahanpesuysyksikölle on tehty selvityspyyntö virolaisista pankkitileistä, joille kyseiset rahat ovat siirtyneet. Tapaus keskeytetään toistaiseksi ja toimenpiteet jatkossa harkitaan KRP:lta saatavien selvitysten perusteella.

Esitutkintalain 3 luvun 13 §:n mukaan esitutkinta saadaan sen aloittamisen jälkeen tutkinnanjohtajan päätöksellä keskeyttää, jos rikoksesta ei epäillä ketään ja jos asiaan vaikuttavaa selvitystä ei ole saatavissa.

Jutun tutkinta edellyttäisi varsin pitkäkestoista ja kallista kansainvälistä virka-apua, ja kokemuksen perusteella jutun selviäminen on hyvin epätodennäköistä. Jutun tutkinnan siirtäminen tekovaltioon ei ole tämänkaltaisissa jutuissa tarkoituksenmukaista (ETL 3-luku 8§). Ulkomaiden viranomaiset eivät pääsääntöisesti anna virka-apua massarikoksissa, eivätkä ota niitä tutkittavakseen.

Poliisihallituksen 20.12.2018 antaman ohjeen (POL-2018-11061, voimassa 1.1.2019 – 31.12.2023) mukaan keskeistä on pyynnön välttämättömyys eli se, että lisänäytön hankkiminen on jutun selvittämiseksi tarpeen ja ettei näyttö ole saatavissa kotimaasta. Harkinnassa on otettava huomioon pyynnön täyttämistä aiheutuva työ määrä suhteessa saavutettavaan hyötyyn.

Esimerkiksi yksittäisen Internetpetoksen selvittäminen oikeusapumenettelyllä tai rikosasian siirrolla voi olla hyvin epätodennäköistä tilanteissa, joissa tekijät ovat anonyymeja ja/tai pankkitilien avaustiedot ovat tekaistuja ja teosta on jo kulunut aikaa.

Eryteisesti oikeusapupyynnöiden tarpeellisuutta on harkittava vähäisissä asioissa, eli sellaisissa jutuissa, joista ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa.

Edellä mainittujen seikkojen perusteella jutun tutkinta keskeytetään toistaiseksi. Keskeytyspäätöksestä huolimatta poliisi voi ottaa rikoksen uudelleen tutkintaan sen vanhenemiseen saakka, mikäli rikoksen selviämisen kannalta ilmenee uutta tietoa.”

Kantelija teki 28.7.2022 uuden rikosilmoituksen (---/22) törkeästä petoksesta. Kantelijan mukaan häneltä oli huijattu bitcoinsijoituksissa yhteensä noin 2,3 miljoonaa euroa. Asiassa tehtiin 9.8.2022 päätös, että asiasta on jo olemassa ilmoitus ---/21, eikä sen takia ole perusteltua aloittaa erillistä esitutkintaa kantelijan uuden ilmoituksen takia.

Kantelija teki 7.2.2023 uuden ilmoituksen (---/23) pyytäen poliisia ottamaan uudelleen tutkintaan tekemänsä aiemmat ilmoitukset ---/21 ja ---/22. Asiassa tehtiin 27.6.2023 päätös esitutkinnan keskeyttämisestä. Päätöksen perusteluissa todetaan muun muassa seuraavaa:

”Kansainvälisessä toiminnassa poliisiviranomaisilla ei valitettavasti ole mahdollista tarjota samalla lailla palveluja kuin kansallisesti. Poliisi ja muut viranomaiset ovat jo vuosia varoittaneet kansalaisia Internetissä tapahtuvista huijauksista. Suomen poliisilla on erittäin rajalliset mahdollisuudet selvittää näitä petoksia, koska sen toimivalta ei ulotu Suomen rajojen ulkopuolelle. Ulkomailta lähetettyjen sähköpostien tai Internetin välityksellä tehtyjen petosten selvittämiseen tarvitaan sen maan viranomaisten virka-apua, missä rikoksen epäillään tapahtuneen.

Erilaisten verkkopetosten valtavan määrän vuoksi monet maat ovat joutuneet rajoittamaan virka-apun antamisen tapauksiin, joissa rikosvahinko on merkittävä. Virka-apupyynnöön saatetaan suhtautua kielteisesti myös tapauksissa, joissa asianomistaja ei katsota selvittäneen riittävän huolellisesti, mihin hän on ryhtynyt. Virka-avusta huolimatta rikosten tekijöitä on usein mahdoton jäljittää, koska he käyttävät yhteydenpitoon tekaistuja nimiä, puhelinnumeroita, sähköpostiosoitteita ja pankkitilejä, joiden perusteella heitä ei voida tunnistaa.

Tiedot tallennetaan kansalliseen Europol-tietojärjestelmään sekä Europolin Haagissa olevaan tietojärjestelmään. Siten tutkinta voidaan mahdollisen rikoksen vanhentumisajkojen puitteissa jatkaa, jos ilmenee sellaista tietoa, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä.”

”Saksan poliisilla on ollut tutkinnassa laaja sijoituspetostutkinta, mutta saadun tiedon mukaan Saksan poliisi ei pysty tässä tilanteessa ottamaan muiden maiden petoksia tutkittavaksi.”

Kantelija lähetti 2.4.2023 virka-apupyynnön Itä-Uudenmaan poliisilaitokselle, missä hän pyysi poliisilta apua saadakseen rahanvaihtotilinsä avatuksi. Asiasta kirjattiin virka-apuilmoitus numerolla ---/23. Kantelijan ilmoituksen mukaan tiliin avaaminen onnistuisi vain poliisin tekemällä pyynnöllä. Koska poliisi ei ilmeisestikään vastannut kantelijan pyyntöön, kantelija uudisti pyyntönsä 27.9.2023.

Kantelija lähetti 10.11.2023 viestin Itä-Uudenmaan petosrikostutkintaan, missä hän pyysi apua ja tutkinnan jatkamista sekä mahdollisuutta tavata.

2.2 Selvitykset

2.2.1 Yleistä tietoverkkoavusteisten rikosten (TVA) tutkinnasta

Keskusrikospoliisi (jatkossa KRP), Sisä-Suomen poliisilaitoksen yhteydessä toimiva tietoverkkoavusteisten rikosten tutkintayksikkö (jatkossa TVA-yksikkö), Poliisihallituksen poliisitoimintayksikön rikostorjunnan vastualue (jatkossa poliisitoimintayksikkö) sekä Lounais-Suomen rikostorjuntayksikkö ovat antaneet asiassa lausuntonsa, joissa käsitellään yleisesti TVA-rikosten tutkintaa.

Näissä hyvin laajoissa ja seikkaperäisissä lausunnoissa esitetään pitkälti samansuuntaisia näkemyksiä TVA-rikosten tutkinnasta ja haasteista. Lausuntoja ei ole tässä yhteydessä tarpeen käsitellä kokonaisuudessaan, vaan otan niistä esille vain eräitä keskeisiä huomioita.

Lausunnoissa todetaan **tutkinnan haasteista** muun muassa seuraavaa:

- TVA-rikokset ovat lisääntyneet merkittävästi. Tekotavat ovat moninaisia ja muuttuvia. Harvoin on kyse yksittäisistä teoista vaan ammattimaisesti organisoidusta rikollisuudesta, jossa uhreja on aina paljon.
- Rikolliset toimivat kansainvälisellä kentällä ja anonyymisti muun muassa Internetissä. Rikollinen voi käyttää kaikkia kommunikoinnin muotoja, joita tietoverkoissa käytetään. Tekijä pystyy peittämään jälkiään ja toimimaan siten, että todistelun saaminen jälkikäteen on hyvin haasteellista. Digitaalisessa viestinnässä rikolliset pystyvät piilottamaan lähettäjätietonsa ja omat tietoliikenneyhteytensä, eikä tiedossa oleva IP-osoite tai puhelinnumero siten identifioi rikoksesta epäiltyä millään tavalla. Liittymiä voi saada haltuunsa keksityillä nimi- ja maksutiedoilla. Kryptovaluuttamarkkinoilla taas on varojen alkuperän häivyttämiseksi erilaisia palveluja, joilla viranomais seuranta tehdään käytännössä mahdottomaksi. Lisäksi rikolliset voivat muodostaa monimutkaisia omistus- tai yhtiöjärjestelyjä. IP-osoitteet tallennetaan eri valtioissa vain rajalliseksi ajaksi ja monet maat ovat lyhentäneet tai rajanneet tietojen säilytysvelvollisuutta sekä säilytysaikoja. Näin ollen digitaalinen näyttö häviää aikanaan.
- Rikoksissa käytetään ns. bulvaanitilejä ja rikoshyöty siirretään nopeasti tililtä toiselle. Mikäli varat ehtivät siirtyä ulkomaiselle tilille tai maksunvälittäjälle, todennäköisyys varojen takaisinsaamiselle laskee merkittävästi.
- TVA-petosten tutkinta edellyttää käytännössä aina kansainvälistä tiedonvaihtoa ja ulkomaille suunnattuja oikeusapupyynnöitä. Oikeusapupyynnöillä saadaan vaihtelevasti vastauksia, sekä määrän että laadun puolesta. Vastaukset voivat viipyä jopa vuosia, eikä kaikista maista edes saada vastauksia. Tämä koskee myös eräitä Euroopan maita. Syyttäjäyhteistyö on avain siihen, että tutkintaa kohdennetaan niihin tapauksiin, joissa menestyksen edellytyksiä on olemassa.
- Mittavakaan kansainvälinen yhteistyö toisen jäsenvaltion poliisi- ja oikeusviranomaisen kanssa ei automaattisesti johda siihen, että epäiltyjä syytettäisiin jossain maassa. TVA-rikos voidaan toteuttaa toisesta valtiosta käsin, samoin kuin rikoshyödyn vastaanottaminen voi tapahtua toisessa valtiossa, eivätkä kyseiset maat tutki tapahtumia rikoksina.
- TVA-petoksissa kansainvälinen ulottuvuus edellyttää poliisilta riittäviä resursseja ja työajan käyttöä sekä erityisosaamista ja kokemusta. Poliisi joutuu samalla priorisoimaan tehtäviään. Henkeen ja terveyteen kohdistuva rikollisuus tulee priorisoiduksi ennen petosrikoksia.

- Itse tutkintaa suurempi merkitys asianomistajan näkökulmasta on rikosten ennalta ehkäisyllä sekä varhaisessa vaiheessa tehdyllä varojen jäädyttämispyynnöillä. Varojen pysäyttämiseksi voi olla aikaa 2–3 päivää, joskin yksittäisten siirtojen pysäyttämisen aika voidaan mitata tunneissa, joskus jopa minuuteissa. Ongelmaksi muodostuu se, että poliisi pystyy reagoimaan rikokseen vasta kun rikosilmoitus on tehty. Tämä edellyttää, että asianomistaja tekee rikosilmoituksensa nopeasti havaittuaan rikoksen.
- Ennalta estävää työtä on tehty KRP:ssä vuodesta 2019. Yhteistyön tuloksena pankit ja teleoperaattorit ovat kehittäneet muun muassa omaa monitorointiaan ja järjestelmiään.

TVA-rikosten esitutkinnan keskeyttämisestä ja rajoittamisesta sekä tutkinnan siirtämisestä toiseen valtioon todetaan lausunnoissa muun muassa seuraavaa:

- Poliisilla, erityisesti KRP:lla, on käsitys ja käytännön kokemusta siitä, kuinka todennäköisesti tietyistä maista on saatavissa vastauksia sinne lähetettyihin pyyntöihin. Ratkaisu tai päätelmä siitä, että jonkin tai joidenkin toimenpiteiden tekeminen on turhaa, ei siis perustu vain yksittäisessä asiassa käsillä oleviin tietoihin. Tällaiseen johtopäätöksen tekeminen ei ole olettama, vaan arvion taustalla on vuosien aikana kertynyt kokemus KRP:ssä ja poliisilaitoksissa kansainvälisestä yhteistyöstä.
- Mahdolliset tutkintatoimenpiteet joudutaan selvittämään ja ratkaisemaan tapauskohtaisesti. Kategorisesti tehdyt toimenpiteet ilman harkintaa tarkoituksenmukaisuudesta johtavat massamaisiin ja turhiin tiedonsaantikyselyihin ja tutkintatoimiin. Tutkinnanjohtajalla tulee olla harkintavaltaa sen suhteen, mitä toimenpiteitä kulloinkin käsillä olevassa asiassa on tarkoituksenmukaista tehdä.
- Vaikka tutkinta siirretään toiseen valtioon, Suomella ei ole toimivaltaa määrätä toista maata suorittamaan esitutkintaa. Kyse on lähinnä toivomus. Juttu voi yhtä hyvin jäädä vastaanottajamaassa myös ns. pimeäksi rikokseksi. Prosessi voi olla myös kallis kaikkine käännoksineen ym. Tutkinnan siirtämistä tulee harkita silloin, kun kyetään osoittamaan, että kaikki teot ovat tapahtuneet tietyssä maassa ja epäilty on kyetty tunnistamaan. Tällöin siirron vastaanottavalla maalla on realistiset mahdollisuudet menestyä omassa tutkinnassaan. Käytännössä asian siirtäminen edellyttää valtioiden keskinäistä sopimusta siitä, että vastaanottava valtio tosiasiallisesti suostuu tutkintavastuun ottamaan.

- Esitutinnan keskeyttämistä koskeva säännös (esitutkintalain 3 luvun 13 §:n 1 momentti) on varsin ehdoton, eikä siinä ole otettu huomioon näytön hankkimiseen liittyviä vaikeuksia. Rajat ylittävää rikollisuutta ja verkkorikollisuutta tutkittaessa voidaan ajatella syntyvän tilanteita, joissa tiedetään, että selvitystä olisi sinänsä saatavilla, mutta tämä edellyttäisi teon laatuun nähden huomattavia kustannuksia tai ajankäyttöä.
- Jos rikosasia samaan aikaan sopisi sekä keskeytettäväksi että rajoitettavaksi, niin keskeyttäminen on vähemmän henkilön oikeuksiin puuttuva toimi, koska esitutkintaa voidaan helpommin jatkaa.

Poliisihallitus toteaa omassa lausunnossa lisäksi muun muassa seuraavaa.

Todennäköisyysarviointi kannattavista tutkintamenetelmistä pohjautuu kokonaisuuteen, johon vaikuttavat tutkinnanjohtajalta odotettava osaamistaso, kyky selvittää poliisiorganisaation muilta tahoilta toimenpiteen kannattavuutta sekä itse toimenpiteen tekeminen ja tulosten odottaminen, jotka eivät enää riipu tutkinnanjohtajasta vaan ovat tapauskohtaisia. Tapausten lukumäärä huomioiden tutkinnanjohtajan tehtävänä on myös rikosasioiden priorisointi käytettävissä olevien resurssien mukaisesti.

Lähtökohtaisesti kansainvälisten oikeusapupyynnöjen tekeminen on aina suositeltavaa, mutta kuten Keskusrikospoliisin lausunnossa kuvataan, realiteetit on myös otettava todennäköisyysarvioinnissa huomioon. Mikäli tutkinnanjohtajan oletamus tiedon saannista ja saannin mahdollisuuksista perustuu tutkinnanjohtajan laadukkaasti perusteltuun todennäköisyysarviointiin ja kohtuullisen resurssin käyttöarviointiin, keskeyttäminen voi olla täysin hyväksyttävää, kun muutkin keskeyttämisen edellytykset täyttyvät. Pelkkä oletamus siitä, että tutkintakeinolla ei tulisi saamaan tietoa, ilman minkäänlaista taustoitusta, ei kuitenkaan yksinään voi olla peruste rikosasian keskeyttämiselle. Perusteluissa tulee mainita ne seikat, jotka välittömästi tukevat päätöksen lopputulosta, jotta edistetään päätöksen ymmärrettävyyttä ja selkeyttä.

Poliisihallituksen poliisin kansainvälisestä yhteistoiminnasta 17.12.2013 antaman määräyksen (2020/2013/4593) mukaan oikeusapupyynnön harkinnassa on otettava huomioon pyynnön täyttämistä aiheutuva työmäärä suhteessa saavutettavaan hyötyyn. Erityisesti oikeusapupyynnöjen tarpeellisuutta on harkittava vähäisissä asioissa eli sellaisissa rikosasioissa, joista ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa.

Kansainvälisen oikeusavun säännökset ovat alkujaan laadittu vakavampia rikoksia varten. Maksuliikenteen lähes reaaliaikaistuminen haastaa perinteisiä kansainvälisen rikollisuuden tutkintakeinoja. Pankeilla ja rahanpesunselvittelykeskuksella on jonkin verran mahdollisuuksia asianomistajan rahojen pysäyttämiseen, mikäli asianomistaja on välittömästi yhteydessä pankkiinsa rahansiirron tapahduttua, mutta muutoin jälkikäteinen selvittäminen harvemmin tuottaa tulosta rahojen palautumisen osalta.

Selvityksissä tuodaan esiin tietoverkkoavusteisten petosrikosten tutkinnan kompleksisuus. Suurikaan rikoshyöty ja asianomistajan taloudellinen menetys ei muuta sitä tosiasiaa, että hyvin suunnitellussa kansainvälisessä rikoskokonaisuudessa, jossa tunnetaan poliisin kansainvälisen tiedonsaannin hidasteet ja hyväksikäytetään eri maiden kansalaisten luottavaisuutta, empatiaa ja inhimillisiä reaktiotapoja henkilön oman taloudellisen tilanteen parantamiseen, joudutaankin taloudellisesti huijatuksi ja mahdollisesti häpeään johdosta kuluu aikaa ennen kuin asia nostetaan pankin tai poliisin kanssa esille. Ilmiöön kuuluu myös ikävänä seurauksena se, ettei huijatuksi tullut henkilö vielä edes poliisin kertoessa hänelle huijauksesta suostu uskomaan poliisin hänelle näyttämiä faktoja menetyksestään.

2.2.2 Selvitykset koskien esitutkintojen keskeyttämistä Lounais-Suomen poliisilaitoksessa

Kantelijan 1.4.2021 tekemän rikosilmoituksen käsitelleen rikosylikonstaapeli A:n mukaan vastaavantyyppisissä tapauksissa pyritään ensisijaisesti selvittämään rikoksella vietyjen varojen olinpaikka. Jos varat on siirretty ulkomaille, tehdään tietojensaantipyyntö KRP:n kautta. Usein varojen seuraaminen tyrehtyy kuitenkin jossain vaiheessa siihen, että tietoja varojen lopullisesta päämäärästä ei saada. Näin kävi rikosylikonstaapelin mukaan myös kantelijan tapauksessa.

Rikosylikonstaapeli A:n mukaan he saivat KRP rahanpesun selvittelykeskuksesta vastauksen 10.11.2021, että toista virolaisen tiliä koskevaan tiedusteluun ei ollut saatu vastausta ja toiseen tiedusteluun liittyen ilmeni, että virolaiseen tiliin siirretyt varat oli siirretty edelleen Puolaan. Rikosylikonstaapeli A:n mukaan kaikki tilit olivat yritystilejä, eikä varojen lopullinen määränpää ollut tiedossa.

Rikosylikonstaapeli A:n mukaan kantelijan tiliotteista näkyi tuolloin vuonna 2021, että hänen tileiltään oli siirretty yhteensä 38720,53 euroa. Rikosylikonstaapeli A:n mukaan kantelijan itsensä ilmoittamat miljoonatappiot saattavat liittyä hänen virheellisiin kuvitelmiinsa kryptovaluuttojen tuotoista, jotka ovat erehdyttäjien luomia harhoja.

Rikosylikonstaapeli A:n mukaan tekijöiden yhteydenotot kantelijaan suuntaan tehtiin ulkomaisista liittymistä. Esimerkiksi väitetysti Lontoon poliisia edustaneen henkilön käyttämällä puhelinnumerolla oli Saksan suuntanumero. Rikosylikonstaapeli A:n mukaan yleisesti ottaen ei ole mitään keinoa selvittää ulkomaalaisten puhelinnumeroiden tai sähköpostiosoitteiden oikeita käyttäjiä.

Rikosylikonstaapeli A:n mukaan esiselvittelyssä tehtiin kaikki normaalit toimenpiteet, jotka olivat mahdollisia ja olisivat voineet johtaa johonkin lisätietoon.

Rikosylikonstaapeli B:n mukaan kantelijan 7.2.2023 tekemä ilmoitus oli jatkumoa hänen aikaisimmille ilmoituksilleen. Rikosylikonstaapeli B kertoo olleensa kesällä 2023 yhteydessä KRP:hen. Saksan poliisilla oli tuolloin tutkittavana laaja sijoituspetostutkinta, mutta Saksan syyttäjä oli kuitenkin todennut, etteivät ota muiden maiden juttuja tutkittavaksi. Saksasta ei rikosylikonstaapeli B:n mukaan saatu myöskään sellaisia tietoja, jotka olisivat mahdollistaneet kantelijan jutun eteenpäin viemistä.

Rikoskomisario C:n mukaan, ottaen huomioon asian laatu ja todennäköisyydet sille, että asiassa saataisiin tietoon epäilty tai epäillyt, ovat hänen näkemyksensä mukaan tutkinnanjohtaja rikosylikonstaapeli A ja rikosylikonstaapeli B voineet perustellusti päätyä johtopäätökseen, että asian esitutkinta keskeytetään. Kun tutkinnanjohtajat ovat katsoneet, että Suomen viranomaisella on toimivalta asian tutkimiseen, on esitutkinnan keskeyttämiset tehty tutkinnanjohtajalle kuuluvan harkintavallan puitteissa. Koska törkeään maksuvälinepetoksen epäilty tai epäillyt sekä tarkka tekopaikka eivät ole rikoskomisario C:n mukaan selvinneet, ei asiassa ole ollut myöskään edellytyksiä asian siirtämiselle toiseen valtioon. Asiassa on otettava myös huomioon, että kantelijan ilmoittama asia on otettu uudelleen harkintaan kantelijan toimittaman lisäselvityksen johdosta. Näin ollen, vaikka asian tutkinta oli keskeytetty, asiassa tehtiin asianmukaisesti uusi harkinta esitutkinnan jatkamisen edellytyksistä.

Rikoskomisario C:n mukaan asiassa ei ole tullut ilmi mitään sellaista seikkaa, jonka perusteella olisi saatavissa asiaan vaikuttavaa selvitystä. Lisätodistelun saaminen törkeään maksuvälinepetokseen oikeusapupyynnöillä tai tiedusteluilla, jotka kohdistettaisiin varoja vastaanottaneisiin tahoihin, on ollut kyseisessä tapauksessa epätodennäköistä ottaen huomioon, että varojen lopullinen päämäärä on jäänyt tuntemattomaksi ja varat on muutettu virtuaalivaluutaksi. Vastaavien tapausten perusteella varoja vastaanottaneet tahot eivät varsin todennäköisesti ole osallistuneet törkeään maksuvälinepetoksen tekemiseen muutoin kuin rahanpesijän roolissa tai he ovat itse rikoksen uhreja. Suomen lainsäädännön perusteella rahojen vastaanottaja tulisi epäillyksi rikoslain 32 luvun 7 §:n mukaisesta törkeästä rahanpesusta. Kun tämä rikos on tapahtunut ulkomailla, ei Suomen poliisilla olisi joka tapauksessa toimivaltaa rikoksen tutkimiseksi tai toimivaltaa toisessa valtiossa suoritettaviin toimenpiteisiin.

Rikoskomisario C:n mukaan rikosylikonstaapeli A:n päätös esitutinnan keskeyttämisestä asiassa ---/21 näyttää perustuneen rikoshyödyn jäljittämiseen ja sen osalta saatuun vastaukseen rahanpesun selvittelykeskukselta. Koska kysymys on rikoskomisario C:n mukaan ollut tapauksesta, johon liittyy erinäisiä tietoteknisiä erityispiirteitä, olisi ollut perusteltua selvittää esimerkiksi kyberrikostutkintaryhmältä, olisiko asiaan saatavissa lisäselvitystä tietoteknisen rikostutinnan keinoin, ja tarvittaessa siirtää asia kyberrikostutkintaan. Mikäli asiassa on ollut tieto siitä, ettei asiaan ole saatavissa selvitystä em. keinoin, olisi tästä ollut hyvä mainita tutkinnan päätöksessä.

Rikoskomisario C:n mukaan molemmissa tutkinnan päätöksissä on yleisellä tasolla selostettu virka- ja oikeusapumenettelyyn liittyvät haasteet ottamatta kuitenkaan tarkemmin kantaa tapauksen erityispiirteisiin tai siihen, miksi juuri kyseisessä tapauksessa ei tulisi saamaan asiaan liittyvää selvitystä. Vaikka tutkinnanjohtajien voidaan katsoa perustellusti päätyneen johtopäätökseen, että asian esitutkinta keskeytetään, tulisi esitutkintapäätöksen perusteluissa mainita kaikki ne seikat, jotka välittömästi tukevat päätöksen lopputulosta. Tällä edistetään päätöksen ymmärrettävyyttä ja selkeyttä. Tältä osin tutkinnan päätöksen perustelujen voidaan rikoskomisario C:n mukaan todeta jäävän hieman suppeaksi.

Tutkinnan päätöksen ---/21 perustelujen mukaan esitutkinta on rikoskomisario C:n mukaan keskeytetty ja jätetty odottamaan rahanpesun selvittelykeskuksen vastausta. Rikoskomisario C:n mukaan asiassa olisi ollut perusteltua laatia uusi perusteltu päätös tai keskeyttää esitutkinta vasta rahanpesun selvittelykeskukselta saadun vastauksen jälkeen. Näin tutkinnan päätöksessä olisi tullut mahdollisuuksien mukaan huomioitua kaikki päätöksen lopputulosta tukevat seikat ja ne olisi tullut välitettyä myös asianomistajalle.

Myös asiassa ---/23 olisi ollut perusteltua joko avata ilmoitus ---/21 uudelleen tutkintaan, ja tehdä asiaan uusi keskeytyspäätös tai kirjata asiasta kokonaan uusi R-ilmoitus, johon päätös esitutkinnan keskeyttämisestä olisi kirjattu. Nyt asiasta kirjattiin rikoskomisario C:n mukaan S-ilmoitus, johon tehtiin päätös esitutinnan keskeyttämisestä. Esitutkinnan keskeyttäminen koskee kuitenkin aloitettua esitutkintaa, eikä rikoskomisario C:n mukaan S-ilmoitukseen näin ollen voida pääsääntöisesti tehdä keskeytyspäätöstä. Vastaava menettely olisi ollut perusteltu myös kantelijan 28.07.2022 poliisille toimittaman aineiston osalta sen sijaan, että asian ---/22 tutkinta päätettiin perusteella "asiasta on jo ilmoitus".

Aineiston perusteella kantelija lähetti ilmoituksen tekemisen jälkeen poliisille sähköpostitse asiaan liittyvää lisäselvitystä sekä tiedusteluja. Aineistosta ei rikoskomisario C:n mukaan käy ilmi, onko jokaiseen kantelijan sähköpostiviestiin vastattu. Rikoskomisario C:n mukaan asiallisiin sekä riittävästi yksilöityihin kysymyksiin ja tiedusteluihin tulisi pääsääntöisesti vastata. Lisäksi, mikäli asianomistaja toimittaa asiaan kuuluvaa lisäselvitystä, tulisi tutkinnan päätöksestä ilmetä, että asianomistajan toimittama lisäselvitys on poliisin toimesta huomioitu.

Rikoskomisario C:n mukaan kantelija on ilmoittanut hänelle koituneen rikosvahinkoa yli kaksi miljoona euroa. Rikoskomisario C:n mukaan rikosvahingon suuruus näyttää ainakin osittain perustuneen kantelijalle ilmoitettuun virtuaalivaluutan saamisten määrään, eikä kyse ole niinkään kantelijan tekijöille omista varoistaan maksamasta kokonaissummasta. Aineiston perusteella kantelija vaikuttaa kuitenkin joutuneen niin sanotun palautuspetoksen uhriksi, ja hän on siirtänyt tekijöille rahasummia siinä toivossa, että hänelle kuuluvaksi ilmoitetut varat palautuisivat hänelle. Kantelijan tekijöille maksamien varojen kokonaismäärä jää kuitenkin aineiston perusteella epäselväksi.

Rikoskomisario C:n mukaan asia vaikuttaa olevan osa suurempaa juttukokonaisuutta, joka on edelleen tutkittavana. Asiassa on tehty selvitystyötä, mikä voi mahdollistaa kantelijan jutun etenemisen myöhemmin, mikäli asiaan saadaan uutta lisäselvitystä muiden käynnissä olevien tutkintojen kautta.

Lounais-Suomen poliisilaitoksen mukaan lisätodistelun saaminen törkeään maksuvälinepetokseen oikeusapupyynnöillä tai tiedusteluilla, jotka kohdistettaisiin varoja vastaanottaneisiin tahoihin, on ollut kyseisessä tapauksessa epätodennäköistä ottaen huomioon, että varojen lopullinen päämäärä on jäänyt tuntemattomaksi ja varat on muutettu virtuaalivaluutaksi. Esitutkinnan keskeyttämisspäätöksiä olisi kuitenkin voitu perustella kattavammin tai arvioida ylipäättään S-ilmoituksen keskeytyspäätöksen mahdollisuutta, joskaan esitutkinnan eteenpäinviemiseen sillä ei olisi ollut merkitystä.

Poliisilaitoksen mukaan ulkomaille ohjautuvien varojen osalta tekijöiden selvittäminen on haasteellista. Eriytyisen haasteellisia ovat tilanteet, joissa rikoshyöty on muunnettu virtuaalivaluutoiksi.

Poliisihallituksen mukaan kantelijan asiassa on olennaista se, olisiko ollut saatavissa lisäselvitystä sekä se, millä todennäköisyydellä ja millä toimenpiteillä mahdollinen lisäselvitys olisi ollut saatavissa. Käytännössä tämä konkretisoituu Poliisihallituksen mukaan siihen, olisiko kansainvälisillä oikeusapupyynnöillä voitu saada lisäselvitystä.

Poliisihallituksen mukaan epäilty rikos ei ole vähäinen, kun huomioidaan teosta säädetty rangaistus ja asianomistajalle aiheutettu vahinko. Rikoshyödyn suuri määrä ei kuitenkaan poista esitutinnan keskeyttämisen mahdollisuutta. Tapaus on saatu yhdistettyä isompaan kansainväliseen rikoskokonaisuuteen, jonka johdosta keskeyttäminen on Suomen poliisin osalta oikea vaihtoehto muihin päätösvaihtoehtoihin nähden mahdollisen asian jatkotutinnan varalta, vaikka Suomessa jatkotoimenpiteisiin ei tällä hetkellä pystytäkään. Poliisihallituksen mukaan rikosasian keskeyttäminen on tietoverkkoavusteisissa petoksissa rikoksen asianomistajaksi joutuneen henkilön osalta toiveikkaampaa kuin rikosasian päättäminen esimerkiksi rajoituspäätöksellä, ja samalla poliisille nopeampi tapa palata rikosasian tutkintaan, mikäli uusia keinoja tai tietoja ilmenee tai esimerkiksi tapaus osoittautuu kuuluvan sarjoittamisen tuloksena johonkin isompaan rikoskokonaisuuteen, jota poliisi valtioiden rajat ylittävästi tutkii, kuten tässä asiassa on kuvattu.

Poliisihallituksen mukaan keskustelu yksittäistapauksessa riittävistä tutkintatoimenpiteistä on jatkuvasti muuttuvaa ja tapauskohtaista koko ajan tekotapojen osalta kehittyvässä rikoslajissa. Arvioinnin kannalta keskiössä olevien kansainvälisten petosrikostyyppien osalta voidaan todeta, että rikoshyödyn takaisinsaanti ja rikosvastuun toteuttaminen on erityisen haastavaa. Rikoksella haltuun saadut varat ja transaktiot tapahtuvat usein lähes reaaliaikaisesti, jolloin varojen pysäyttäminen tai jäädyttäminen muodostuu haastavaksi. Mikäli varat ehtivät siirtyä ulkomaiselle pankille tai maksunvälittäjälle, todennäköisyys edellä mainittuihin toimiin laskee merkittävästi.

Poliisihallituksen mukaan TVA-petosten luonteeseen kuuluu, että asianomistajalta saatavin ilmoitustiedoin on käytännössä mahdotonta täysin poissulkea tutkintaedellytysten olemassaolo. Jokaiseen asiaan voidaan tehdä tiedusteluja ja selvityksiä, joilla juuri siihen tapaukseen liittyen on teoriassa mahdollista saada näyttöä rikoksesta tai rikoshyödyn liikkeistä. Jokainen uusi tutkintatoimenpide rikoksen selvittämiseksi saattaa nostaa asian selviämismahdollisuuksia, mutta tutkinnanjohtajalle on lainsäädännössä jätetty harkintavalta siitä, milloin voidaan todeta asian selvittämismahdollisuuksien todennäköisyyksien olevan liian pienet asian edistymisen osalta ja asia on keskeytettävä.

Poliisihallituksen mukaan kantelijan rikosasia on erittäin valitettava. Poliisihallitus ei näe asiassa olevan moitteiden tarvetta rikostutkinnassa jo tehtyihin toimenpiteisiin liittyen, tai tutkinnanjohtajan todennäköisyysarvion laatuun. Valittaessa voimassa olevan lainsäädännön vaihtoehtoista asiassa keskeyttäminen rajoittamisen sijaan, vaatii se tutkinnanjohtajalta konkreettisia perusteluja tehtyjen toimenpiteiden ja niistä saatujen tai saamatta jäämien tulosten osalta.

Keskeyttämiselle asetetut vaatimukset edellyttävät tutkintatoimenpiteiden suorittamista, jos asian selviämiseksi tutkintatoimenpiteitä on tehtävissä. Siirtomahdollisuuksia on asiassa myös selvitetty. Todennäköisyysarvioinnin jättäminen ainoastaan asian tutkinnanjohtajan oletuksen varaan vaatii kuitenkin tutkinnanjohtajan kokemukseen perustuvan ennakoitukyvyyn rinnalle oletusta tukevaa tietoa, kun tutkinnanjohtaja haluaa käyttää keskeyttämisspätöstä. Kantelijan tapauksessa tutkinnanjohtaja oli hankkinut KRP:sta tukea kansainvälisen rikosasian selvittämisen mahdollisuuksista.

Poliisihallituksen mukaan tehtyjen tutkintatoimenpiteiden ja tulosten kuvaus päätöksissä on seikka, johon on panostettava vaikeasti ymmärrettävien rikosten kohdalla.

2.2.3 Selvitykset liittyen kantelijan virka-apupyynnön käsittelyyn Itä-Uudenmaan poliisilaitoksessa

Rikoskomisario D:n mukaan kantelijan virka-apupyynnö tuli Itä-Uudenmaan poliisilaitokselle 3.4.2023. Tutkinnanjohtajaksi hänet kirjattiin 4.4.2023 alkaen.

Rikoskomisario D:n mukaan rikosylikonstaapeli E konsultoi Keskusrikospoliisia 13.4.2023. Merkintöjen perusteella asian selvittämiseksi tehtiin käytännössä heti toimenpiteitä ja tultiin rikoskomisario D:n mukaan johtopäätökseen, että Suomen poliisin toimivallalla ei voida tehdä mitään asianomistajan varojen tai mahdollisten virtuaalilien käyttöoikeuksien palauttamiseksi.

Rikoskomisario D:n mukaan on varsin ilmeistä, että kaikki tahot, joihin asianomistaja on ollut yhteydessä virtuaalivaluutta-asioissa, ovat olleet rikosasiaan liittyviä toimijoita (rikoksen tekijöitä tai virtuaalivaluuttapalveluita), joiden selvittäminen tai selvittämättä jättäminen kuuluisi rikosasiaa hoitavalle poliisille. Rikoskomisario D:n mukaan erillisen virka-apuilmoituksen kirjaaminen on ollut jo lähtökohtaisesti perusteeton. Kyseinen virka-apuilmoitus oli jäänyt poliisiasiaan tietojärjestelmässä päättämättä. Tämä johtui rikoskomisario D:n mukaan osittain siitä, että asiaa hoitavien virkamiesten tehtävät muuttuvat nopeasti ja toiminnanohjausjärjestelmä ei riittävässä määrin tunnista keskeneräisiä ilmoitusasioita ja erityisesti sekalaisilmoitukset (S-ilmoitukset) eivät ole korostetun seurannan ja siten valvonnan alla. Rikoskomisario D:n mukaan tämä järjestelmätekniistä ja ihmistyön yhdistelmästä johtuva katve on nyt huomioitu hänen vastuullansa olevassa yksikössä ja jatkossa päättämättömien asioiden seuranta on tarkemmin järjestetty.

Rikoskomisario D:n mukaan kantelijan avustaja kysyi asian edistymisestä 10.12.2024, kun heidän käsityksensä mukaan asiassa olisi ollut asianomistajan varoja takaisin saatavissa. Koska asia oli tuolloin vielä päättämättä, ja poliisille toimitettiin uutta tietoa, konsultoitiin rikoskomisario D:n mukaan uudelleen KPR:ta 11.12.2024. KRP totesi kantelijan tekemän selvityksen tutkinnallisesti riittämättömäksi. Poliisi tarkisti asianomistajan toimittamien virtuaalivaluuttalompakko-osoitteiden sisällön 16.12.2024. Lompakot todettiin tyhjiksi. Lompakot olivat olleet tyhjiä jo miltei vuoden ajan ennen virka-apupyynnön tekemistä. Lisäksi kantelijan avustajan toimittama lohkoketjuanalyysiin erikoistunut VALEGA Chain Analytics Oy:n raportti päivämäärällä 9.10.2024 oli rikoskomisario D:n mukaan jo sen tekohetkellä riittämätön.

Rikoskomisario D:n mukaan poliisi ilmoitti kantelijan avustajalle virka-apututkinnan päättämisestä 17.12.2024 puhelimitse sekä siitä, että poliisin näkemyksen mukaan varoja ei ole takaisin saatavissa.

Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen mukaan virka-apupyynnön käsittelylle ei ole poliisilain säännöksissä asetettu erityistä käsittelyaikaa. Käsittelyssä on kuitenkin noudatettava soveltuvin osin hallintolakia (434/2003). Hallintolain 23 §:n mukaan asia on käsiteltävä ilman aiheetonta viivytystä.

Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen mukaan virka-apuasian käsittely on vaatinut konsultointia KRP:stä. Virka-avun antamisen edellytyksiä on alettu selvittämään nopeasti keväällä 2023 ja päätöksenteolle on ollut jo tämän jälkeen riittävät perusteet. Myös rikoskomisario D:n on todennut tämän selvityksessään. Asian käsittely on poliisilaitoksen mukaan kestänyt tästä huolimatta kokonaisuudessaan hieman yli vuoden ja kahdeksan kuukautta. Poliisilaitoksen mukaan virka-apupyynnöä ei ole siten käsitelty riittävän joutuisasti.

3 RATKAISU

3.1 Lähtökohdat

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 3 §:n 1 momentin mukaan oikeusasiamies tutkii kantelun, jos sen kohteena oleva asia kuuluu hänen laillisuusvalvontaansa ja on aiheita epäillä, että valvottava on menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä taikka jos oikeusasiamies muusta syystä katsoo siihen olevan aiheita.

Säännöksen 2 momentin mukaan oikeusasiamies ryhtyy hänelle tehdyn kantelun johdosta niihin toimenpiteisiin, joihin hän katsoo olevan aiheita lain noudattamisen, oikeusturvan tai perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta. Asiassa hankitaan oikeusasiamiehen tarpeelliseksi katsoma selvitys.

Säännöksen 3 momentin mukaan oikeusasiamies ei käsittele kantelua, joka koskee yli kaksi vuotta vanhaa asiaa, ellei siihen ole erityistä syytä.

Esitutkintalain 1 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan esitutkinnassa selvitetään

- 1) asian laadun edellyttämällä tavalla epäilty rikos, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty, asianosaiset sekä muut syyteharkintaa ja rikoksen johdosta määrättävää seuraamusta varten tarvittavat seikat;
- 2) mahdollisuudet rikoksella saadun omaisuuden palauttamiseksi ja rikoksen johdosta tuomittavan menettämisseuraamuksen tai asianomistajalle tulevan vahingonkorvauksen täytäntöönpanemiseksi;
- 3) asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus, jos hän oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 3 luvun 9 §:n nojalla on pyytänyt syyttäjää ajamaan hänen vaatimustaan; ja
- 4) suostuuko asianomistaja ja aikooko rikoksesta epäilty suostua asian käsittelemiseen käräjäoikeudessa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a luvussa tarkoitetussa kirjallisessa menettelyssä.

Säännöksen 2 momentin mukaan esitutkinnassa asia on valmisteltava siten, että syyteharkinta ja asianosaisten etujen valvominen voidaan suorittaa asianmukaisesti ja että todistelu voidaan pääkäsittelyssä ottaa vastaan yhdellä kertaa, tai asia voidaan ratkaista kirjallisessa menettelyssä.

Esitutkintalain 3 luvun 8 §:n 1 momentin mukaan

esitutkintaviranomainen voi tutkia ulkomailla tehdyksi epäillyn rikoksen, jos rikokseen rikoslain 1 luvun säännösten nojalla voidaan soveltaa Suomen lakia ja jos esitutkinnan toimittaminen Suomessa on tutkinnallisista syistä ja rikosvastuun toteuttamisen kannalta tarkoituksenmukaista. Jos tällaisen rikoksen tutkiminen Suomessa edellyttää rikoslain 1 luvun 12 §:ssä tarkoitettua valtakunnansyyttäjän syytemääräystä, syyttäjä päättää esitutkinnan aloittamisesta.

Samana säännöksen 2 momentin mukaan, kun asianomistaja ilmoittaa esitutkintaviranomaiselle toisen Euroopan unionin jäsenvaltion alueella tehdystä rikoksesta, asianomistajan ilmoitus ja hänen vaatimuksensa on viipymättä toimitettava sen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle, jonka alueella rikos on tehty, jos esitutkintaviranomainen ei 1 momentin mukaisesti tutki rikosta. Edellytyksenä toimittamiselle on lisäksi, että asianomistaja ei ole voinut tehdä ilmoitusta ja esittää vaatimuksiaan tekopaikan valtiossa tai että vakavan rikoksen ollessa kysymyksessä hän ei ole halunnut menetellä niin.

Esitutkintalain 3 luvun 10 §:n 1 momentin mukaan syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä päättää, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se lopetetaan, jos syyttäjä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 7 tai 8 §:n taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla tulisi jättämään syytteen nostamatta eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista.

Säännöksen 2 momentin mukaan syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä myös päättää, että esitutkinta lopetetaan, jos tutkinnan jatkamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa tutkittavana olevan asian laatuun ja siitä mahdollisesti odotettavaan seuraamukseen tai jos jo suoritettujen esitutkintatoimenpiteiden perusteella on varsin todennäköistä, että syyttäjä tulisi jättämään syytteen nostamatta muulla kuin 1 momentissa mainitulla perusteella. Esitutkinnan lopettaminen edellyttää lisäksi, ettei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi esitutkinnan jatkamista.

Säännöksen 3 momentin mukaan esitutkinta on 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa aloitettava uudelleen, jos siihen asiassa ilmenneiden uusien seikkojen vuoksi on perusteltua syytä.

Esitutkintalain 3 luvun 13 §:n 1 momentin mukaan esitutkinta saadaan sen aloittamisen jälkeen tutkinnanjohtajan päätöksellä keskeyttää, jos rikoksesta ei epäillä ketään ja jos asiaan vaikuttavaa selvitystä ei ole saatavissa. Esitutkinnan keskeyttämisestä päätettäessä on erityisesti otettava huomioon epäillyn rikoksen laatu.

Säännöksen 2 momentin mukaan esitutkintaa on jatkettava ilman aiheetonta viivytystä, kun edellytyksiä keskeyttämiselle ei enää ole.

Säännöksen esitöissä (HE 222/2010 vp., s. 191) todetaan muun muassa seuraavaa.

Jos rikoksesta epäillään jotakuta tai jos on ainakin saatavissa selvitystä hänen henkilöllisyydestään tai tutkittavana olevasta rikoksesta muuten, asian käsittelyä tulisi jatkaa sen saattamiseksi päätökseen. Muista säännöksistä riippuen vaihtoehtoina tulisivat kysymykseen esitutkinnan lopettaminen esitutkintaviranomaisen päätöksellä, esitutkinnan rajoittaminen virallisen syyttäjän päätöksellä tai asian saattaminen syyteharkintaan. Jos rikoksesta epäiltäisiin jotakin henkilöä, yleinen säännös esitutkinnan toimittamisesta ilman aiheetonta viivytystä (11 §:n 1 momentti) ja erityisesti säännös esitutkintatoimenpiteiden siirtämisestä (12 §) mahdollistaisivat sen, että rikoksen tutkinta voitaisiin pitää jonkin aikaa pysähdyksissä rikostutkinnallisista syistä ilman keskeyttämisspätöstä.

Momentissa tarkoitettu rikoksen laadun huomioon ottaminen viittaisi ennen kaikkea siihen, että mitä vakavammasta rikoksesta on kysymys, sitä kauemmin ja tehokkaammin selvitystä tekijästä ja rikoksesta tulisi pyrkiä hankkimaan ennen keskeyttämisspätöksen tekemistä. Rikoksen laadulla on vaikutusta myös esimerkiksi siten, että keskeyttämisspätöksen harkitsemisen yhteydessä voitaisiin varsinkin lievien rikosten kohdalla harkita myös toimenpiteistä luopumista koskevien säännösten soveltamista.

Esitutkintalain 11 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan esitutkinnan toimittamatta jättämisestä, lopettamisesta 3 luvun 9 §:n 1 momentin taikka 10 tai 10 a §:n nojalla sekä päättämisestä saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi on tehtävä kirjallinen päätös. Sama koskee muuta vastaavaa esitutkintapäätöstä, joka voi vaikuttaa asianosaisen oikeuksiin, etuihin tai velvollisuuksiin.

Säännöksen 2 momentin mukaan edellä 1 momentissa tarkoitettusta päätöksestä on ilmettävä:

- 1) päätöksen tehnyt viranomainen ja päätöksen tekemisen ajankohta;
- 2) asianosaiset;
- 3) asia;
- 4) päätöksen perustelut ja sovelletut säännökset;
- 5) päätöksen sisältö; ja
- 6) lisätietoja antavan esitutkintavirkamiehen yhteystiedot.

Esitutkintalain 5 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan

esitutkintaviranomaisen on viipymättä ilmoitettava syyttäjälle asiasta, jossa rikoksesta epäiltynä on poliisimies, jollei asiaa käsitellä sakon ja rikesakon määräämisestä annetussa laissa säädettyssä menettelyssä. Syyttäjälle tulee ilmoittaa, jos henkilö on kuollut tai vakavasti loukkaantunut tilanteessa, jossa poliisimies on käyttänyt voimakeinoja. Syyttäjälle on lisäksi ilmoitettava tutkittavaksi tulleesta rikoksesta, jonka esitutkinta- ja syyttäjäviranomaiset ovat yhdessä niille kuuluvan toimivallan perusteella päättäneet kuuluvan ilmoitusvelvollisuuden piiriin tai josta syyttäjä on pyytänyt ilmoittamaan.

Säännöksen 2 momentin mukaan esitutkintaviranomaisen on viipymättä ilmoitettava syyttäjälle myös rikosasiasta, jossa Euroopan syyttäjänvirasto voi käyttää toimivaltaa.

Valtakunnansyyttäjän ohjeen VKS:2023:3 (Syyttäjälle ilmoitettavat rikosasiat, ilmoitusmenettely ja syyttäjän toimenpiteet) mukaan

esitutkintalain 5 luvun 1 §:n mukainen ilmoitus tulee tehdä muun muassa seuraavista tutkittavista rikosasioista:

- Tutkittavan rikoksen vähimmäisrangaistus on neljä kuukautta vankeutta tai enemmän ja kun jotakuta on syytä epäillä kyseisestä rikoksesta, jollei ilmoittamiselle tätä aikaisemmin ole muuta erityistä tarvetta.

- Tutkittava rikoskokonaisuus sisältää lukuisia eri asianomistajiin kohdistuneita tekoja tai useita eri rikoksesta epäiltyjä (esim. omaisuus- tai petosrikossarjat) ja niiden yhdessä käsittely syyteharkinnassa ja tuomioistuimessa voi edistää asian selvittämistä tai yhteisen rangaistuksen määräämistä, taikka esitutkintayhteistyö on tarpeen tutkintatoimenpiteiden tai esitutkinta-aineiston yhdenmukaisuuden varmistamiseksi.
- Tutkittavan rikoksen oikeuspaikka on epäselvä tai harkinnanvarainen.
- Tutkittavana olevaan rikokseen liittyy eurooppalainen tutkintamääräys, kansainvälinen pidätysmääräys tai muu kansainvälinen oikeusapupyynnö tai muu kansainvälistä tutkintayhteistyötä edellyttävä liityntä, tai kun rikos on tehty ulkomailla ja esitutkinnan aloittaminen edellyttää syyttäjän päätöstä, tai kun asia kuuluu Euroopan syyttäjänviraston toimivaltaan.

Esitutkintalain 5 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan

esitutkintaviranomaisen tulee asian laadun tai laajuuden edellyttämällä tavalla ilmoittaa syyttäjälle esitutkinnan toimittamiseen ja esitutkintatoimenpiteisiin liittyvistä seikoista sekä tutkinnan edistymisestä muuten. Jos esitutkintaviranomainen on ilmoittanut tutkittavaksi tulleesta rikoksesta syyttäjälle, tutkinnanjohtajan on ennen esitutkinnan päättämistä kuultava syyttäjää siitä, onko asia selvitetty riittävästi 1 luvun 2 §:ssä tarkoitetulla tavalla, jos asian laatu tai laajuus edellyttää kuulemista tai jos esitutkinta on tarkoitus päättää saattamatta asiaa syyttäjän käsiteltäväksi. Pakkokeinojen käyttöön liittyvästä ilmoittamisvelvollisuudesta säädetään pakkokeinolaissa.

Säännöksen 2 momentin mukaan syyttäjän on tarvittavassa määrin osallistuttava esitutkintaan sen varmistamiseksi, että asia selvitetään 1 luvun 2 §:ssä tarkoitetulla tavalla.

Poliisihallituksen ohjeen poliisin kansainvälisestä yhteistoiminnasta rikoksen selvittämisestä (POL-2018-11061) sovelletaan poliisin kansainväliseen virka- ja oikeusapumenettelyyn rikosten selvittämiseksi, mukaan lukien eurooppalaisen tutkintamääräyksen (European Investigation Order, EIO) mukaiseen menettelyyn. Ohjeessa tarkoitettuja menettelytapoja noudatetaan myös muuhun poliisin operatiiviseen kansainväliseen yhteistyöhön.

Ohjeen mukaan kansainvälisellä oikeusavulla tarkoitetaan yleensä jo tapahtuneen rikoksen selvittämiseen liittyviä pyyntöjä. Oikeusapupyynnöllä pyydetään siis lähtökohtaisesti rikoksen myöhempää oikeusprosessia varten esitutkinta-aineistoon liitettäviä todisteita. Kansainvälisellä virka-avulla tarkoitetaan yleensä muuta esitutkintaa edistävää tiedonvaihtoa. Eurooppalaista tutkintamääräystä puolestaan käytetään nimenomaisesti todisteiden hankintaan rikosasiassa määräyksellä ja sen mukaisesti jäsenvaltioiden on pantava täytäntöön toisessa jäsenvaltiossa annettu tutkintamääräys.

Ohjeen mukaan rikoksen torjumiseksi tapahtuva kansainvälinen yhteistyö perustuu yleensä kansainvälisiin sopimuksiin. Suomi on liittynyt useisiin monenvälisiin yleissopimuksiin sekä kahdenvälisiin rikostorjunta- ja oikeusapusopimuksiin. Rikosoikeuden alalla on olemassa myös Euroopan Unionin neuvoston antamia vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen mukaisia oikeudellisen yhteistyön välineitä.

Ohjeen mukaan oikeusapua on mahdollista pyytää myös siinä tapauksessa, ettei valtioiden välillä ole sopimusta. Myöskään oikeusavun antaminen ei Suomen lain mukaan edellytä voimassa olevaa sopimusta Suomen ja oikeusapua pyytäneen valtion välillä. Oikeusavun antamisen edellytyksistä on säädetty laissa kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa.

Ohjeen mukaan pyytää voidaan vain Suomen lain mukaisia toimia. Tutkinnanjohtaja päättää, mitä toimenpiteitä pyydetään ja hän vastaa siitä, että niiden edellytykset täyttyvät Suomessa. Keskeistä on pyynnön välttämättömyys eli se, että lisänäytön hankkiminen on jutun selvittämiseksi tarpeen ja ettei näyttö ole saatavissa kotimaasta. Harkinnassa on otettava huomioon pyynnön täyttämistä aiheutuva työmäärä suhteessa saavutettavaan hyötyyn. Esimerkiksi yksittäisen internet-petoksen selvittäminen oikeusapumenettelyllä tai rikosasian siirrolla voi olla hyvin epätodennäköistä tilanteissa, joissa tekijät ovat anonyymejä ja/tai pankkitilien avaustiedot ovat tekaistuja ja teosta on jo kulunut aikaa. Erityisesti oikeusapupyynnöiden tarpeellisuutta on harkittava vähäisissä asioissa eli sellaisissa jutuissa, joista ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa. Rikoksen vähäisyys ei kuitenkaan ohjeen mukaan aina ole oikeusapupyynnön tekemisen este, sillä perusteltu, yksittäinen sinänsä vähäinen teko voi liittyä isompaan kokonaisuuteen.

Poliisilain 9 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan poliisin on annettava pyynnöstä muulle viranomaiselle virka-apua, jos niin erikseen säädetään. Poliisin on annettava virka-apua muulle viranomaiselle myös laissa säädetyn valvontavelvollisuuden toteuttamiseksi, jos virka-apua pyytävää viranomaista estetään suorittamasta virkatehtäviään.

Säännöksen 2 momentin mukaan poliisi voi antaa virka-apua myös yksityiselle, jos se on välttämätöntä tämän laillisiin oikeuksiin pääsemiseksi ja oikeuden loukkaus on ilmeinen. Virka-avun antamisen edellytyksenä on lisäksi, että yksityistä estetään pääsemästä oikeuksiinsa ja oikeuksiin pääseminen edellyttää poliisin toimivaltuuksien käyttämistä.

Säännöksen 3 momentin mukaan päätöksen virka-avun antamisesta tekee päällystöön kuuluva poliisimies, jollei laissa toisin säädetä.

3.2 Arviointi

3.2.1 Yleistä

Saamieni lausuntojen perusteella on ilmeistä, että esimerkiksi petosrikosten tutkinta, joihin yhdistyy ammattimainen ja tietoteknisesti kyvykäs verkkorikollisuus sekä kansainvälisyys, kohtaa Suomessa, kuten ilmeisesti yleismaailmallisestikin, lukuisia vakavia haasteita. Näyttää siltä, että vaikka poliisilla sinänsä olisi yksittäistapauksessa resursseja tutkia tapausta pitkäkestoisestikin, tämä ei silti takaa sitä, että juttu selviää tai että rikoksella viedyt varat voidaan koskaan palauttaa asianomistajalle.

Rikolliset käyttävät lausuntojen mukaan sellaisia tietoteknisiä menetelmiä, jotka tekevät paljastamisen hyvin vaikeaksi tai jopa mahdottomaksi. Poliisi on lisäksi täysin riippuvainen kansainvälisestä yhteistyöstä, tiedonhankinnasta ja oikeusavusta, eikä näidenkään tutkintakeinojen käyttäminen läheskään aina takaa asianomistajan näkökulmasta hyvää lopputulosta. Lausuntojen perusteella näyttää siltä, että silloin, kun rikoksella viedyt rahavarat on jo ehditty siirtää ulkomaisille tileille, mahdollisuus niiden pysäyttämiseksi ja takaisinsaamiseksi muuttuu hyvin vaikeaksi ja pitkäkestoiseksi prosessiksi, jos se on ylipäänsä käytännössä mahdollista. Nopeus näyttää olevan erittäin tärkeää. Rikosilmoituksen myöhäinen kirjaaminen vaikeuttaa varojen takaisinsaantia merkittävästi tai tekee sen jopa mahdottomaksi.

KRP:n lausunnon mukaan on kuitenkin ilmeistä, ettei tilanne ole täysin toivoton. Pankit ja poliisi näyttävät vuosittain pystyneen toiminnallaan pysäyttämään ja palauttamaan varoja takaisin asianomistajille. Pidän erittäin myönteisenä sitä, että KRP näyttää tekevän varsin laajaa yhteistyötä muun muassa rahalaitosten kanssa. Varojen palauttaminen asianomistajalle on tämän näkökulmasta jo erittäin hyvä lopputulos, vaikka rikos sinänsä jäisi selvittämättä. Pidänkin perusteltuna, että poliisi esitutkinnan ensivaiheessa keskittää voimavaroja nimenomaan mahdollisuuksiin rikoshyödyn takaisinsaamiseen ja varojen palauttamiseen asianomistajalle, etenkin tilanteissa, jossa ilmoitus on tehty viipymättä sen jälkeen, kun rikos on havaittu.

Ottaen erityisesti huomioon TVA-rikosten tutkinnan vaikeuden totean, että lausuntojen perusteella tärkeimmässä roolissa näyttää kuitenkin olevan rikosten ennalta ehkäiseminen. Pidänkin myönteisenä, että ennalta estävää työtä on tehty KRP:ssa jo vuosia. Lisäksi havaintojeni mukaan myös paikallispoliisi usein tiedottaa uusista rikosilmiöistä ja tekotavoista. Tätäkin voidaan pitää hyvin perusteltuna ja tiedottamista olisikin mielestäni syytä korostaa entisestään. Kansalaisten oma valveutuneisuus on nähdäkseni TVA-rikosten estämisessä erittäin tärkeässä roolissa.

Totean, että rikosten esitutkintaan sisältyy paljon tutkintataktisia ratkaisuja, joiden arvioiminen ei minulle laillisuusvalvojana kaikilta osin kuulu. Tutkinnanjohtaja (tarvittaessa yhteistyössä syyttäjän kanssa) johtaa esitutkintaa. Tutkinnanjohtajalla tulee olla harkintavaltaa siinä, mihin tutkintatoimenpiteisiin yksittäisessä tapauksessa on perusteltua ryhtyä. Yleisellä tasolla ei kuitenkaan ole lähtökohtaisesti hyväksyttävää, että vaikka poliisilla on tiedossa keino, jolla tietoja tosiasiallisesti lain mukaan voi hankkia, niin näitä tietoja ei hankita. Huomioitava joka tapauksessa on, että esitutkintaan kuuluu muun muassa asian laadun edellyttämällä tavalla epäillyn rikoksen selvittäminen, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty sekä mahdollisuudet rikoksella saadun omaisuuden (rikoshyödyn) palauttamiseksi.

On kuitenkin mahdotonta antaa yleispätevää vastausta siihen, mitä kaikkia tutkintatoimenpiteitä yksittäisessä esitutkinnassa tulisi tehdä. Näyttöä rikoksesta voidaan jossain tapauksissa saada riittävästi ilman, että asiassa ryhdytään kaikkiin mahdollisiin toimenpiteisiin kaikkien mahdollisesti saatavissa olevien todisteiden hankkimiseksi. Tämä olisi käytännössä useinkin turhaa, eikä poliisin niukkojen resurssien käytön kannalta perusteltua. Tarvittaessa tutkinnanjohtajan tulee keskustella syyttäjän kanssa näytön riittävydestä, jolloin vältetään tarpeettoman näytön hankkimisesta ja resursseja voidaan poliisissa kohdentaa tarkoituksenmukaisemmin.

Lähtökohtana voidaan kuitenkin pitää, että jos on saatavissa selvitystä epäillyn henkilöllisyydestä tai tutkittavana olevasta rikoksesta muuten, esitutkintaa tulisi jatkaa. Tätä tulisi nähdäkseni kuitenkin tulkita niin, ettei poliisin esitutkintatoimenpiteiden määrä ole itsetarkoitus, vaan tulisi keskittyä siihen, mitkä näistä keinoista voivat poliisin kokemukseräisen tiedon mukaan tosiasiallisesti tuoda selvitystä tutkittavana olevaan rikokseen. Kuten eräässä lausunnossa esitettiin, kategorisesti tehdyt toimenpiteet ilman harkintaa niiden tarkoituksenmukaisuudesta johtavat vain massamaisiin ja turhiin tiedonsaantikyselyihin ja tutkintatoimiin.

Esimerkkinä voi mainita, että jos poliisilla olisi sinänsä mahdollisuus pyytää tietystä maasta oikeusapua, niin mikäli tiedetään, ettei tästä maasta vastausta ole koskaan aikaisemmin saatu, ei oikeusapupyynnö ole tarkoituksenmukainen eikä poliisin resurssien tehokkaan käytön kannalta järkevää. Sama koskee myös tiedusteluja maihin, joiden tietojen säilyttämisaika esimerkiksi IP-osoitteiden osalta on jo kulunut umpeen. Oikeusavun pyytäminen voi tapauksesta riippuen olla prosessina hyvinkin monimutkainen ja työläs sekä vaatia esimerkiksi hyvin laajan aineiston kääntämistä.

Kun arvioidaan yleisemmin TVA-rikosten esitutkintaa, ei voida kuitenkaan pitää hyväksyttävänä, että poliisi luopuu tutkinnasta yksin sen takia, että kansainvälisten TVA-rikosten tutkinta on tunnetusti työlästä, aikaa vievää ja lopputulos on useimmiten epävarma. Kuten lausunnoista ilmenee, aina voidaan yrittää tehdä joitain tiedusteluja. Mikäli tiedusteluihin ryhdytään, herää tämän jälkeen kysymys, kuinka pitkälle tiedusteluja tai pyyntöjä tulisi jatkaa, ja mikä on se todennäköisyys, että vaikka niitä jatkettaisiin, asiassa ei silti tulisi saamaan sellaista näyttöä, jonka perusteella rikos selviäisi taikka rikoshyötyä voitaisiin palauttaa asianomistajalle.

Pidän tätä kysymystä hyvin vaikeana, eikä siihen ole yleispätevää vastausta. Näyttää kuitenkin siltä, että poliisilla on varsin paljon kokemustietoa siitä, mitkä yksittäiset tutkintatoimenpiteet tosiasiallisesti voivat olla tämän tyyppisissä rikoksissa vaikuttavia ja kuinka pitkälle esimerkiksi tietyssä tapahtumaketjussa (esimerkiksi tilisiirrot) tiedusteluja kannattaa ylipäänsä jatkaa. Tähän poliisin tekemään arviointiin sisältyy nähdäkseni myös lausunnoissa esille otettu ”kulunut aika”. Poliisin kokemuksen mukaan voi nähdäkseni yksittäistapauksessa osoittautua perustellusti täysin hyödyttömäksi ylipäänsä selvittää tilisiirtoja tapauksissa, joissa ilmoitus on tehty kuukausien taikka vuosien jälkeen rikoksen tapahtumisesta.

Toteankin, ettei TVA-rikosten osalta, joissa on kansainvälinen yhteys, voida täysin sivuuttaa poliisin kokemuseräistä tietoa ja arviointia yksittäisten esitutkintatoimenpiteiden tuloksellisuusodotuksista ja järkevyydestä.

Lausuntojen perusteella näyttää siltä, että poliisi päätyy varsin usein keskeyttämään esitutkinnan kansainvälisissä TVA-rikoksissa, jos koetaan, ettei mitään ole tehtävissä rikoksen selvittämiseksi. Keskeyttämistä perustellaan lisäksi sillä, että tutkintaa on helpompi jatkaa poliisin omalla päätöksellä (verrattuna esitutkinnan rajoittamiseen), mikäli asiassa ilmenee uutta tietoa, joiden avulla tutkinnassa voidaan päästä eteenpäin.

Kuitenkin esitutkinnan keskeyttämisen tulee perustua hyväksyttäviin syihin. Siitä ei saa muodostua tapaa ”päästä eroon” vaikeista jutuista. Arvioitaessa, milloin keskeyttämiseen voidaan päätyä, on otettava huomioon epäillyn rikoksen laadun lisäksi muun muassa, kuinka todennäköistä uuden selvityksen saaminen asiaan vielä on, kuinka suuren työmäärän se edellyttää ja milloin selvitystä ehkä olisi saatavissa. Arvioitavaksi tulee myös se, mitä tutkintatoimenpiteitä poliisi on ylipäänsä tehnyt ennen esitutkinnan keskeyttämistä, ja voidaanko niitä pitää rikoksen laatuun ja jutun selviämismahdollisuuksiin nähden riittävinä. Korostan, että nämä tehdyt tutkintatoimenpiteet on syytä kirjata tutkinnanjohtajan keskeyttämispäätöksen perusteluihin.

Edellä lausuttu korostuu erityisesti kansainvälisissä TVA-rikoksissa, joissa vastauksien saaminen voi kestää hyvin pitkään, jopa vuosia. Oikeusapupyynnöt voivat olla tapauskohtaisesti myös hyvin työläitä. Toisaalta keskeyttämistä harkittaessa tulee jo esitutkintalain mukaan aina ottaa huomioon rikoksen laatu. Mitä vakavammasta rikoksesta on kysymys, sitä kauemmin ja tehokkaammin selvitystä tekijästä ja rikoksesta tulisi pyrkiä hankkimaan ennen keskeyttämispäätöksen tekemistä. Esimerkiksi TVA-petosten osalta tulee nähdäkseni ottaa huomioon erityisesti asianomistajalle aiheutetun rikosvahingon suuruus.

Totean, että pyynnöstäni lausunnoissa on käsitelty myös mahdollisuuksia esitutkinnan rajoittamiseen ja rikosasian siirtämiseen tutkittavaksi toiseen valtioon. Totean näiltä osin lyhyesti seuraavaa.

Esitutkinnan rajoittaminen on aina syyttäjän päätös. Esitutkinnan rajoittaminen on poikkeus esitutkinnan toimittamisvelvollisuudesta eli ns. esitutkintapakosta. Sitä ei ole sinänsä tarkoitettu vaihtoehdoksi esitutkinnan keskeyttämiselle. Esitutkinnan rajoittamisen yleisenä taustaperiaatteena on ennen kaikkea prosessitaloudellisuus. Esitutkinnan rajoittamisella pyritään säästämään esitutkintaviranomaisen, syyttäjän ja tuomioistuimen voimavaroja. Siten voimavarojen säästämällä saatava prosessitaloudellinen hyöty on sitä suurempi mitä aikaisemmassa vaiheessa rajoittamispäätös tehdään. Toisaalta esitutkinnan rajoittaminen on mahdollista tietyissä tilanteissa, joissa esitutkinnan keskeyttämiselle ei ole edellytyksiä. Myös kansainvälisten TVA-rikosten esitutkintaa voidaan tapauskohtaisesti rajoittaa syyttäjän päätöksellä. Harkinnan rajoitusesityksestä tekee kuitenkin rikosasian tutkinnanjohtaja.

Korostan samalla, että esitutkinnan rajoittamispäätöskään ei ole lopullinen. Lain mukaan esitutkinta on aloitettava uudelleen, jos siihen asiassa ilmenneiden uusien seikkojen vuoksi on perusteltua syytä. Säännöksen esitöissä (HE 222/2010 vp, s. 188) todetaan tältä osin muun muassa seuraavaa.

Momenttiin ehdotettu ilmaisu ”perusteltua syytä” antaa harkinnanvaraa sen suhteen, milloin uudelleenaloittamiseen katsotaan olevan aiheutta. Tällainen syy saattaa liittyä myös asianosaisten etujen toteuttamiseen. Koska rajoittamispäätöksen tekee virallinen syyttäjä, päätös uudelleen avaamisesta kuuluisi korostetusti 5 luvun 3 §:n mukaisen esitutkintayhteistyön piiriin. Päätös esitutkinnan aloittamisesta uudelleen edellyttäisi käytännössä yhteydenpitoa syyttäjään, joka myös voisi tarvittaessa määrätä esitutkinnan aloitettavaksi uudelleen.

Totean, että esitutkinnan rajoittaminen on lähtökohtaisesti tarkoitettu lopulliseksi ratkaisuksi (prosessieconomia), vaikka laissa onkin säädetty edellä mainitusta mahdollisuudesta yksittäistapauksessa kuitenkin avata tutkinta uudelleen. Tämä tulisi rajoitusesitystä harkittaessa ottaa huomioon, eikä rajoittamisen siis lähtökohtaisesti tulisi olla vaihtoehto esitutkinnan keskeyttämiselle.

Esitutkinnan siirtäminen toiseen valtioon näyttää olevan harvinaisempi vaihtoehto. Lausunnoissa on tuotu esille, että siirtäminen vain siirtämisen takia ei ole kenenkään edun mukaista, vaan tulisi harkita tapauskohtaisesti, onko osoitettavissa, että vastaanottavalla valtiolla on tosiasiallisia mahdollisuuksia selvittää rikos. Yksi tällainen seikka on lausuntojen mukaan se, että rikoksesta epäilty on jo Suomessa tunnistettu.

Poliisi on velvollinen eräissä tapauksissa ilmoittamaan esitutkinnasta syyttäjälle. Kuten eräessä selvityksessä todettiin, aktiivinen ja päivittäinen syyttäjyhteistyö on avain siihen, että tutkintaa kohdennetaan niihin tapauksiin, joissa menestyksen edellytyksiä on. Pidänkin perusteltuna, että etenkin TVA-rikoksissa tutkinnanjohtaja konsultoi syyttäjää matalalla kynnyksellä, vaikkei sinänsä valtakunnansyyttäjän ohjeen mukaan ns. ennakoilmoitusta tarvitsisikaan asiassa tehdä. Ohjeen mukaan ilmoitus on kuitenkin tehtävä muun muassa silloin, kun tutkittavana olevalla rikoksella on kansainvälistä tutkintayhteistyötä edellyttävä liityntä.

3.2.2 Esitutkintatoimenpiteet ja esitutkinnan keskeyttäminen Lounais-Suomen poliisilaitoksessa

Totean ensin, että oikeusasiamies ei lähtökohtaisesti tutki asiaa, joka koskee yli kaksi vuotta vanhaa asiaa. Useista kohdassa 2.1 kerrotuista tapahtumista ja päätöksistä oli kulunut yli kaksi vuotta jo silloin, kun kantelu saapui oikeusasiamiehelle.

Kantelijan asiaa koskevat toimenpiteet ja päätökset jaksottuvat useammalle vuodelle, myös vuosille 2023 ja 2024. Mielestäni kantelijan asiaa on syytä käsitellä jo sen herättämien kysymysten yleisemmän merkittävyyden takia yhtenä kokonaisuutena. Katson kuitenkin, että ei ole tarpeen arvioida eritellysti yksittäisten poliisimiesten menettelyä varsinkaan yli kaksi vuotta vanhempien tapahtumien osalta. Mahdollinen ohjeistus ja toimintatavatkin ovat vuosien varrella voineet vaihdella. Otan kuitenkin yleisesti esille eräitä seikkoja, jotka poliisilaitoksessa olisi käsitykseni mukaan tullut kantelijan asiassa ottaa huomioon, ja joihin tulisi myös jatkossa kiinnittää huomiota.

Totean, että kantelija teki ensimmäisen rikosilmoituksensa jo 1.4.2021. Tuolloin kantelija viitasi 26038,90 euron menetykseen. Esitutkinta keskeytettiin sen jälkeen, kun KRP:lle oli lähetetty tiedustelu varojen siirtämisestä.

Toisen ilmoituksen kantelija teki 28.7.2022. Tuossa ilmoituksessa hän viittasi vuonna 2021 tekemäänsä ilmoitukseen. Uudessa ilmoituksessaan hän hyvin seikkaperäisesti selvitti ensimmäisen ilmoituksensa jälkeisiä tapahtumia. Hän kertoi jutun laajentuneen ja että häneltä oli pyydetty jatkuvasti rahaa rahojensa vapauttamiseksi. Hän kertoi menettäneen Bitcoin-huijauksessa yhteensä n. 2,3 miljoonaa euroa, joskaan hän ei tuonut esille, mihin tämä näkemys perustui. Ilmoituksessaan hän kuitenkin erikseen mainitsi, että hän oli menettänyt näiden johdosta koko omaisuutensa ja hän oli maksanut yli miljoona euroa näille yhtiöille. Hän mainitsi lisäksi, että hän todennäköisesti joutuu lopettamaan yritystoimintansa. Kantelijan ilmoitus päätettiin 9.8.2022 päätöspäätöksellä "asiasta jo ilmoitus". Perusteluissa viitattiin siihen, että kantelijan asiasta oli jo kirjattu ilmoitus vuonna 2021 ja asia tutkittiin jo siinä ilmoituksessa.

Kolmannen ilmoituksen Lounais-Suomen poliisilaitokselle kantelija teki 7.2.2023. Tuolloin kantelija pyysi, että hänen aikaisemmat ilmoituksensa otettaisiin tutkintaan. Tutkinta keskeytettiin 27.6.2023.

Totean käytettävissäni olevan aineiston perusteella, että kantelijan Lounais-Suomen poliisilaitokselle tekemät ilmoitukset sekä niissä tehdyt kirjaukset ja päätökset muodostavat varsin hajanaisen kokonaisuuden. Näyttää siltä, että vuonna 2022 tehtyä ilmoitusta ei ole yhdistetty aikaisempaan ilmoitukseen muutoin kuin keskeyttämispäätöksessä toteamalla, että asia oli jo tutkinnassa. Poliisin olisi mielestäni tuolloin 2022 tullut tarkemmin selvittää, oliko kantelijan uusi ilmoitus jatkumoa vuoden 2021 ilmoitukselle, eli liittyivätkö teot tosiasiallisesti toisiinsa ja oliko kyse esimerkiksi edelleen jatkuvasta rikoksesta. Vaikka vuoden 2022 ilmoituksessa kantelija mainitsee menettäneensä miljoonaa euroa, ja joutuvansa ehkä luopumaan liiketoiminnastaan, tätä ei näytetä tuolloin ryhdytyn enemmän selvittämään.

Kiinnitän huomiota siihen, että kantelijan mainitsema summa eroaa hyvin merkittävästi siitä, mitä kantelija ilmoitti vuonna 2021. On lähtökohtaisesti pidettävä täysin mahdollisena, että kantelija menetti rikoksenteekijöille vuosien 2021 ja 2022 aikana merkittävästi enemmän rahaa kuin mitä hän ilmoitti menettäneensä vuoden 2021 tilisiirtojen yhteydessä. Ei toki ole poissuljettua - kuten selvityksissä tuodaan esille - että kantelijan arvio menetetyistä 2,3 miljoonan bitcoinsijoituksista voi olla rikoksenteekijöiden luomaa harhaa voitoista, joita tosiasiallisesti ei ole olemassa. On kuitenkin ilmeistä selvitysten perusteella, ettei poliisilla tälläkään hetkellä ole käsitystä siitä, mikä on kantelijan tapauksessa rikosshyödyn todellinen määrä.

Korostan, että väitteet näinkin suuresta rikoshyödyestä olisi tullut selvittää viipymättä esimerkiksi puhuttamalla taikka kuulustelemalla kantelijaa. Tällaiselle puhuttelulle tai kuulustelulle voisi mielestäni olla edelleen peruste, vaikka tapahtumista on kulunut jo aikaa. Kantelijan mainitsemaa rahallista menetystä on pidettävä erittäin suurena. Lisäksi kuulusteleminen voisi olla perusteltua senkin takia, että poliisi on ilmoittanut asian mahdollisesti liittyvän laajempaan kokonaisuuteen, joka saattaa tulla jossain vaiheessa tutkintaan. Mikäli näin tapahtuisi, poliisilla olisi tieto edes rikoshyödyn määrästä ja tekotavoista. Nyt rikoshyödyn määrä on jätetty täysin arvailujen varaan, mitä mielestäni ei voida pitää hyväksyttävänä. Jos poliisi ei mitenkään selvitä rikoshyödyn todellista määrää asianomistajalta, ja sitä, miten rikolliset ovat saaneet varat haltuunsa, se ei voi asianmukaisesti arvioida vaadittavia tutkintatoimenpiteitä ja suunnata tutkintatoimenpiteitään tehokkaasti.

Totean samalla, että vaikka vuonna 2023 tehdyn uuden ilmoituksen jälkeen olisikin perustellusti voitu päätellä jo rikoksesta kuluneen ajan takia, ettei etenemismahdollisuuksia ole, tämä ei poista sitä, että erityisesti vuoden 2022 ilmoituksen jälkeen kantelijan asiaa olisi tullut tarkemmin selvittää. Poliisiin tulee yleisemminkin huomioida se, että asianomistajan mahdolliset uudet ilmoitukset tulee aina arvioida asianmukaisesti **uusien** tietojen pohjalta.

Totean, että vuonna 2021 tehdyn ilmoituksen osalta poliisi nähdäkseni ryhtyi sinänsä asianmukaisesti selvittämään mihin rahat olivat siirtyneet. Rikoshyödyn määrä on tuolloin voitu ottaa huomioon arvioitaessa mihin toimenpiteisiin ryhdytään. Mielestäni jutun keskeyttäminen olisi kuitenkin ollut perusteltua tehdä vasta KRP:n rahanpesun selvittelykeskukselta saadun vastauksen jälkeen, kuten myös rikoskomisario C:n on katsonut. Näin tutkinnan päätöksessä olisi tullut mahdollisuuksien mukaan huomioitua kaikki päätöksen lopputulosta tukevat seikat.

Rikoskomisario C:n tuo lausunnossaan esille myös muita huomionarvoisia näkökantoja, kuten sen, että kantelijan tapaukseen liittyi erinäisiä tietoteknisiä erityispiirteitä. Tämän vuoksi olisi ollut perusteltua selvittää esimerkiksi kyberrikostutkintaryhmältä, olisiko asiaan tuolloin ollut saatavissa lisäselvitystä tietoteknisen rikostutkinnan keinoin, ja tarvittaessa siirtää asia kyberrikostutkintaan. Pidän rikoskomisario C:n näkemystä perusteltuna.

Lisäksi vuoden 2021 ja 2023 tutkinnan päätöksissä on yleisellä tasolla selostettu virka- ja oikeusapumenettelyyn liittyvät haasteet ottamatta kuitenkaan tarkemmin kantaa tapauksen erityispiirteisiin tai siihen, miksi juuri kyseisessä tapauksessa ei tulnaisi saamaan asiaan liittyvää selvitystä. Esitutkintapäätöksen perusteluissa tulisi mainita kaikki ne seikat, jotka välittömästi tukevat päätöksen lopputulosta. Tällä edistetään päätöksen ymmärrettävyyttä ja selkeyttä. Korostan, että asianomistajan on tärkeää saada tietää ne konkreettiset seikat, miksi esitutkintaa ei jatketa tai miksi se päätetään.

Katson kuitenkin, että käytettävissäni olevien tietojen perusteella esitutkinnan keskeyttämiselle on sinänsä ollut olemassa riittävät perusteet. Epäilty tai epäilty sekä tarkka tekopaikka ei ollut selvinyt, eikä asiassa ollut myöskään edellytyksiä asian siirtämiselle toiseen valtioon. Rikoskomisario C:n on viitannut myös siihen, että vastaavien tapausten perusteella arvioituna varoja vastaanottaneet tahot eivät varsin todennäköisesti ole osallistuneet törkeän maksuvälinepetoksen tekemiseen muutoin kuin rahanpesijän roolissa tai he ovat itse rikoksen uhreja.

Totean vielä seuraavaa.

Aineiston perusteella näyttää siltä, että kantelija oli lukuisia kertoja yhteydessä poliisiin, muun muassa silloin, kun hän pyysi apua sen selvittämisessä, oliko häneen yhteydessä ollut henkilö tosiasiallisesti töissä Lontoon poliisissa. Kantelija oli ilmeisesti joutunut ns. palautuspetoksen uhriksi, eli hän oli siirtänyt tekijöille rahasummaa siinä toivossa, että hänelle kuuluvaksi ilmoitetut varat palautuisivat hänelle.

Näyttää siltä, että lukuisat tahot olivat olleet yhteydessä kantelijaan, ja kantelija itse näyttää ottaneen yhteyttä ulkopuolisiin tahoihin asiansa selvittämiseksi. Käytettävissäni olevan aineiston perusteella on hyvin mahdollista, että monet näistä tahoista ovat olleet itse mukana petoksissa.

Joka tapauksessa totean, että selvitysten perusteella kantelijan yhteydenottoihin ei ilmeisestikään vastattu. Ainakaan selvitystä tästä ei ole. Jää myös epäselväksi, miten muutoin kantelijan vuosien varrella toimittama aineisto otettiin huomioon.

Pidän erityisen ongelmallisena, jos poliisi ei riittävästi reagoi asianomistajan yhteydenottoihin. Mikäli hän ei saa vastausta tiedusteluihinsa, hän saattaa tukeutua tahoihin, jotka ovat osa rikollisorganisaatiota, ja joiden tarkoitus on saada asianomistajalta petoksella edelleen lisää rahaa.

Korostan, että poliisin yksi tehtävistä on ennalta estää rikoksia. Vaikka poliisin tehtävä ei ole asianomistajan puolesta arvioida esimerkiksi sitä, onko jokin sijoituskohde luotettava vai ei, niin kuitenkin erityisesti silloin, kun jo epäillä asianomistajan joutuneen esimerkiksi sijoituspetoksen uhriksi, poliisin tulisi mahdollisuuksien mukaan vähintäänkin varoittaa asianomistajaa mahdollisuudesta joutua uudestaan rikoksen uhriksi ja antaa hänelle tietoa siitä, miten nämä uudet rikokset voivat ilmetä. Näin asianomistaja pystyy itse paremmin tunnistamaan tällaiset tilanteet ja mahdollisesti välttämään joutumasta uudestaan rikoksen kohteeksi.

Puheena olevien rikosten uhriksi joutumiseen voi sisältyä esimerkiksi häpeää. Asianomistajat voivat olla hyvinkin vaikeassa tilanteessa ja heihin voi olla helppoa pyrkiä vaikuttamaan ammattirikollisten toimesta. Kun rikollisten toimintatavat ovat poliisin tiedossa, on perusteltua, että tämä tieto välitetään myös asianomistajille etenkin silloin, kun on riski siitä, että he voivat joutua uudelleen rikoksen kohteeksi. Kantelijan tapauksessa yhteydenotto "Lontoon poliisista" on ilmeisesti ollut juuri tällainen epäilyttävä yhteydenotto. Nyt näyttää kuitenkin siltä, ettei kantelija saanut poliisilta tietoa tähän mahdollisesti liittyvistä riskeistä, eikä hänen tiedusteluunsa ilmeisestikään vastattu.

Totean, että on viime kädessä asianomistajan omalla vastuulla, mihin toimenpiteisiin hän omassa asiassaan ryhtyy, ja mitä sijoituksia taikka tahoja hän itse pitää luotettavana. Poliisin ei kuitenkaan tulisi jättää asianomistajaa täysin yksin tässä harkinnassa.

3.2.3 Virka-apupyynnön käsittely Itä-Uudenmaan poliisilaitoksessa

Kantelija pyysi 2.4.2023 Itä-Uudenmaan poliisilta virka-apua saadakseen avattua rahanvaihtotilinsä erään ulkomailla sijaitsevan virtuaalivaluuttamyynnin verkkopalustalla. Kantelijan mukaan hän oli saanut ohjeet, että vain poliisin avulla hän voisi saada tilinsä avattua.

Totean käytettävissäni olevan aineiston perusteella, että Itä-Uudenmaan poliisilaitos on epäonnistunut kantelijan virka-apupyynnön joutuisassa käsittelyssä. Vaikka poliisilaitoksessa ryhdyttiin viipymättä selvittämään asiaa, kantelijalle ei viipymättä annettu vastausta hänen pyyntöönsä, ei edes hänen 27.9.2023 lähettämänsä kiirehtimispyynnön jälkeenkään. Vasta 17.12.2024, ja vasta kantelijan avustajan yhteydenoton jälkeen, poliisilaitos vastasi eräiden lisäselvitysten jälkeen, ettei poliisin näkemyksen mukaan "varoja ole takaisin saatavissa". Totean, että virka-apupyynnön vastaamiseen kului kohtuuttoman pitkä aika, eikä sitä voida pitää hyväksyttävänä.

Lain mukaan päätöksen virka-avun antamisesta tekee päällystään kuuluva poliisimies. Virka-avun antamisesta päättämisestä on ollut vastuussa rikoskomisario D:n, koska hänet oli kirjattu asian tutkinnanjohtajaksi. Hänen tehtävänsä olisi kuulunut päättää, antaako poliisi virka-apua vai ei. Katsonkin, että rikoskomisario D:n on viime kädessä ollut vastuussa siitä, että kantelijan pyyntöön ei vastattu yli 1,5 vuoteen. Selvityksissä esitetyt tiedot puutteellisesta juttujen seurannasta eivät poista rikoskomisario D:n vastuuta virka-apuasian ratkaisemisesta ja siitä ilmoittamisesta.

4 TOIMENPITEET

Totean, että Lounais-Suomen poliisilaitoksessa ei ole kaikilta osin onnistuttu kantelijan rikosilmoitusten asianmukaisessa käsittelyssä. Kaikkia rikosilmoituksia ei nähdäkseen ole käsitelty ja arvioitu riittävän perusteellisesti. Tämä on johtanut muun muassa siihen, ettei poliisilla ole edelleenkään tarkkaa käsitystä rikoshyödyn määrästä. Lisäksi tehdyt keskeytyspäätökset ovat jääneet perusteluiltaan osittain puutteellisiksi. Epäselväksi on lisäksi jäänyt, vastattiinko kantelijan tiedusteluihin.

On kuitenkin ilmeistä, että kulunut aika on merkittävästi vaikeuttanut mahdollisuuksia selvittää asiaa ja saada rikoshyötyä takaisin. Tässäkin tapauksessa näyttää siltä, että epäillyt ovat pyrkineet peittämään rikoksensa mahdollisimman hyvin.

Kiinnitän Lounais-Suomen poliisilaitoksen huomiota edellä kohdassa 3.2.2. esittämiini käsityksiin. Pyydän poliisilaitosta saattamaan päätökseni asiassa selvityksiä antaneiden tietoon.

Olen myös todennut, että Itä-Uudenmaan poliisilaitoksessa on epäonnistuttu virka-apupyynnön joutuisassa käsittelyssä. Tästä on vastuussa rikoskomisario D. Kiinnitän vastaisen varalle hänen huomiotaan virka-apupyynnöiden joutuisaan käsittelyyn.

Edellä mainituissa tarkoituksissa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Lounais-Suomen poliisilaitokselle ja rikoskomisario D:lle.

Lähetän tämän päätöksen tiedoksi myös Poliisihallitukselle, Keskusrikospoliisille, Itä-Uudenmaan poliisilaitokselle ja Sisä-Suomen poliisilaitoksen TVA-yksikölle.